

8. Форсайты без фантастики // Университетская книга. — 2013. — Июль—авг. — С. 68—71.
9. Хейлз К. Н. Як ми стали постлюдством: віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці / Н. Кетрін Хейлз ; пер. з англ. Є. Т. Марічева. — 2-ге вид., виправл. — К. : Ніка-Центр, 2013. — 426 с. — (Зміна парадигми ; вип. 3).

Юрій Бондар

**ВИДАВНИЧА ЖУРНАЛІСТИКА:
ДО ПИТАННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ,
або ПРО ПОТРЕБУ РОДИННОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ**

Розглянуто питання становлення та розвитку періодичних видань, що висвітлюють тематику видавничої справи. Порушено питання про виокремлення та позиціонування видавничої журналістики як навчальної спеціалізації та предмета наукових досліджень.

Ключові слова: *періодичні видання, видавнича справа, видавнича журналістика.*

Рассмотрены вопросы становления и развития периодических изданий, освещающих тематику издательского дела. Поставлен вопрос о выделении и позиционировании издательской журналистики как учебной специализации и предмета научных исследований.

Ключевые слова: *периодические издания, издательское дело, издательская журналистика.*

The article discusses the formation and development of periodicals covering topics of publishing. It raises the question of positioning publishing journalism as an academic discipline and the subject of research.

Key words: *periodicals, publishing, publishing journalism.*

У діяльності засобів масової інформації — преси, радіо, телебачення — склалася достатньо помітна і системна спеціалізованість видань, теле-, радіопрограм тієї чи іншої тематики. Формальними проявами цього є і професійні, зокрема авторитетні міжнародні, об'єднання журналістів, що висвітлюють теми, наприклад, спорту (Міжнародна асоціація спортивної преси), кіномистецтва (Міжнародна федерація кінопреси), технорозвитку (Міжнародна федерація технічної преси), туризму, есперанто. Є й національні, серед них — і українські, «тематичні» професійні об'єднання журналістів.

На наш погляд, на часі вести мову і про означення та виокремлення тематики видавничої журналістики як окремішнього й почасти специфічного виду журналістської діяльності. До складників такої журналістики пропонуємо віднести:

- спеціалізовані часописи видавничої тематики: літературно-критичні, бібліографічні, наукові, виробничі (періодика з питань поліграфії, книгорозповсюдження, управління видавничою справою тощо), почасти літературно-художні;
- тематичну спеціалізацію журналістів редакцій газет, журналів, радіо, телебачення та сучасних ЗМК, що передбачає висвітлення видавничої, зокрема книгознавчої, тематики;
- видавничу діяльність періодичних видань, що передбачає створення бібліотечних книжкових серій або окремих книжкових проєктів/видань.

Ті чи інші аспекти окресленого були предметом досліджень і наукових пошуків. Серед дослідників, які вивчали історію створення, діяльність, тематику, організацію роботи редакцій, зокрема спеціалізованих, видань (а то й самі творили їх!), у різні історичні періоди були Василь Анастасієвич, Микола Здобнов, Микола Рубакін, Юрій Меженко, Варфоломій Ігнатієнко, Лев Биковський, Степан Сірополко, Аркадій Животко, Ярослав Дашкевич, Михайло Гуменюк, Микола Шудря, Ярослав Ісаєвич, Лідія Сніцарчук, Галина Ковальчук, Микола Сенченко, Сергій Білоконь та ін.

Наше завдання — узагальнити й систематизувати розрізнені напрями пошуків, проаналізувати тенденції становлення, розвитку й сучасного стану складових частин видавничої журналістики, визернути та окреслити її особливості як виду практичної журналістики, запропонувати напрями подальших наукових досліджень, які, на нашу думку, могли би стати засадничими для напрацювань, зокрема, навчальної дисципліни «Видавнича журналістика».

Насамперед варто говорити про історію видавничої журналістики як історію спеціалізованих видань видавничої тематики та особливості видавничої діяльності журналістів у різні періоди розвитку журналістики та видавничої справи.

Історія висвітлення книжкової тематики у публікаціях сягає давніх часів. З певною умовністю до таких можна віднести навіть «Список книжок істинних і ложних» та настанови калугера про

користь читання книжок, вміщені в «Ізборнику Святослава» від 1073 р. — видатній писемній пам'ятці українців. Утім, про творення спеціалізованих видань варто говорити, зрозуміло, від пізніших часів друку, поява яких стала наслідком розвитку власне видавничої справи й цивілізаційного поступу загалом.

Одними з перших зарубіжних часописів видавничої тематики були «Журнал книжкової торгівлі» та огляд поточного репертуару друку п. н. «Бібліографія Франції», які видавав французький Союз видавців та книгорозповсюджувачів (1847). Подібні видання існували і в інших європейських країнах, що були піонерами видавничої справи та журналістики.

У Російській імперії перші дослідження й публікації видавничої тематики почали з'являтися також від середини ХІХ ст. Вони вміщувалися на сторінках періодичних видань: «Бібліографічні записки», «Бібліотека для читання» — журнал словесності, науки, мистецтв, промисловості, новин та мод, «Російський архів», «Російська старовина», «Книжковий вісник», «Відомості книжкових магазинів товариства М. О. Вольфа» та ін. На їхньому ґрунті пізніше з'явилися окремі дослідження видавничої справи, серед них — «Ілюстрована історія книгодрукування та типографського мистецтва» Ф. Булгакова (1889), «Історія книги на Русі» А. Батіарова (1890), «Історичний нарис російської книгодрукувальної справи» І. Божерянова (1895), «Серед книг» М. Рубакіна (1911).

До спеціалізованих тогочасних видань варто віднести тижневик наукової критики «Московські наукові відомості» — фактично перший російський багатотиражний журнал (наклад часопису сягав 7000 примірників), що виходив під редагуванням професора Московського університету Іоганна-Феофіла Буле, який став пізніше бібліотекарем великої княгині Олени Павлівни. Академічне видання вміщувало повідомлення про видані книжки, розгорнуті рецензії на них чи анотації.

Свого читача мали й два «Бібліографи». Перший видавало товариство «Російська книжкова торгівля» (1869; два випуски), другий — бібліограф і книгознавець Микола Лісовський (від 1884 р. часопис виходив понад 10 років). Тематика цих видань була достатньо широкою: огляди книжкових новинок, покажчики статей у періодичних виданнях, урядові розпорядження у справах друку тощо.

На ту пору почали з'являтися спеціалізовані видання, присвячені виробничим аспектам видавничої справи. Серед них — «Огляд поліграфічних мистецтв», «Друкарське мистецтво», «Огляд Всеросійської виставки друкарської справи».

До початків української видавничої журналістики належить, поза сумнівом, редакторська діяльність першого ректора Київського університету ім. св. Володимира Михайла Максимовича. Він був засновником та видавцем альманахів — часописів на межі книжкового і журнального видання, автором версії історії українського книговидання, викладеної у третьому числі «Кієвлянина» за 1850 р.

У роки національно-визвольних змагань помітним був часопис «Книгар», який від березня 1917 р. почав виходити у київському видавництві «ЧАС» і припинив існування 1920 р. Окрім поточної інформації, бібліографії та рецензій, тут публікувалися статті з історії книги, книжкової торгівлі, бібліотекознавства. Трохи згодом з'явилися підготовлений у Києві та виданий у Харкові книгознавчий і літературознавчий журнал «Голос друку» (1921), часопис «Книга» (1923—1924), який видавала «Книгоспілка», «Нова книга» (1924—1925), часописи Всенародної бібліотеки України — її офіційний орган «Журнал бібліотекознавства та бібліографії» (1924—1930) і «Бібліотечний збірник» (1926—1927), а також інші періодичні видання.

Окрема сторінка (а то й розділ) в історії української видавничої журналістики має належати, безсумнівно, «Бібліологічним вістям» — часопису Українського наукового інституту книгознавства, який, за оцінками багатьох науковців, був найкращим спеціалізованим (і не лише у книгознавстві!) радянським журналом 1930-х рр.

Тематику видання дослідники Галина Ковальчук та Сергій Білоконь пропонують класифікувати за трьома напрямками — книгопис, книговиробництво та книгорозповсюдження, що, на наш погляд, дає доволі чітке уявлення про характер публікацій часопису, спектр яких охоплює усі складники видавничої справи також й у сучасному її розумінні.

Журнал уміщував ґрунтовні публікації з питань теоретичного та прикладного книгознавства: теорії книгознавства, історії книги, друкарства, публікував рецензії (зокрема на фахову зарубіжну літературу), інформацію про бібліологічні новини України, СРСР та зарубіжжя, огляди періодики інших країн (рубрика «По закордонних

часописах»). Окремо відзначимо дослідження української періодичної преси (здійснені, зокрема, В. Ігнатієнком, І. Кревецьким, В. Міяковським, М. Ясинським) саме як складової видавничої справи. За підрахунками дослідників, на сторінках видання таких публікацій було 13 (10 — з історії преси).

«Бібліологічні вісті» мали значний авторитет у колах книгознавців та видавців. Серед авторів часопису були найавторитетніші дослідники видавничої справи не лише України, а й інших республік тодішнього СРСР та зарубіжжя. Чимало досліджень, уміщених на сторінках журналу, виходили згодом окремими книжковими виданнями чи брошурами.

Один із номерів журналу був присвячений 350-річному ювілею українського друку і побачив світ фактично у книжковому варіанті (1924. — № 5/7).

Часопис УНІКу «Бібліологічні вісті» заклав підвалини розуміння концептуальних підходів до творення періодики видавничої тематики, став взірцем видання такого типу. Всього (з 1923 р. до 1930 р.) вийшло 25 чисел часопису. Пізніше журнал, як і УНІК, було погромлено, а його працівників (за деякими винятками) репресовано. Одним з аргументів звинувачень книгознавців-журналістів у націоналізмі було те, що журнал виходив... українською мовою.

Окремий пласт перспективних досліджень української видавничої журналістики — часописи з видавничої справи в еміграції. Серед таких видань — орган «Об'єднання українських видавців» п. н. «Книга», що побачив світ у грудні 1921 р. у Відні; журнал «Українське книгознавство», фундатором якого був Лев Биковський і який виходив 1922 р. при Українській господарській академії в Подебрадах; часопис Українського товариства прихильників книги «Книголюб» (1927—1933), що виходив за редакцією С. Сірополка у Празі. Сюди можна віднести і діяльність щоквартальника «Українська книга», який виходив упродовж 1937—1943 рр. у Львові під орудою Бібліологічної комісії Наукового товариства ім. Т. Шевченка й Українського товариства бібліофілів.

Видавнича тематика була присутня також на сторінках «Українського історика» — єдиного українського історичного журналу поза межами України, який виходив друком від 1963 р. за редакцією Любомира Винара; літературно-мистецького журналу «Союзу ру-

синів-українців Словаччини» «Дукля», заснованого 1953 р., який має рубрики: «Критика і публіцистика», «Бібліографія», «Рецензії», «Україна видає» (книжкові новинки) тощо.

Аналізу потребує і сучасна видавнича журналістика в Україні. За роки незалежності з'явилися часописи видавничої тематики різних типів та спрямувань. Книгознавчу проблематику висвітлювали чи висвітлюють журнали: «Книжник-Ревю», «Книжковий клуб Плюс», «Редактор і видавець»; проблеми поліграфії в центрі уваги часописів «Друк і книга», «Друкуймо», «Друкарство»; різні аспекти видавничої справи знаходять місце на сторінках газет «Друг читача», «Літературна Україна», журналів «Березіль», «Дзвін», «Київ», альманаху «Київський журналіст» та інших періодичних видань.

Окремо потрібно говорити про часописи, що висвітлюють видавничу тематику і внесені до переліку наукових видань з відповідного напрямку, насамперед із соціальних комунікацій. Серед них — «Актуальні питання масової комунікації» Київського національного університету ім. Т. Шевченка, «Бібліотечний вісник» і «Рукописна та книжкова спадщина України. Археологічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів» Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, «Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника», «Наукові записки Української академії друкарства», «Освіта регіону» Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Варто зацентувати увагу на видавничій діяльності Книжкової палати України. Тут, окрім фахового видання із соціальних комунікацій та бібліотечної справи «Вісник Книжкової палати», виходять друком й інші видання, що висвітлюють видавничу тематику: «Літопис книг» (від 1924 р.), «Літопис рецензій» (від 1935 р.), «Літопис журнальних статей» (від 1936 р.), «Літопис газетних статей» (від 1937 р.), «Літопис образотворчих видань» (1937—1938, від 1952 р.), «Літопис нот» (від 1954 р.), «Літопис картографічних видань» та ін.

Сучасними формами видавничої журналістики є також спеціалізовані програми й передачі радіо та телебачення, мережеві інформаційні ресурси, присвячені видавничій проблематиці.

Безперечно, є що досліджувати й за кордоном: власне, кожна країна має спеціалізовані періодичні часописи видавничої тематики. Насамперед це видання професійних об'єднань видавців та

книгорозповсюджувачів, а також бібліотечна періодика. Серед таких, скажімо, — «Книжкові вісті австрійської книжкової торгівлі», «Угорські нові книги», «Біржовий листок німецької книжкової торгівлі», «Книги Ірландії», «Книги та журнали Італії», «Книги Португалії», «Книжкова торгівля Швейцарії», «Книги в Канаді», «Нью-Йоркський книжковий огляд», «Вісті книжкової палати Бразилії», «Австралійський книжковий огляд», «Японські книжкові новини».

Утім, видавнича періодика не обмежується лише, так би мовити, офіційними виданнями. Сегмент її набагато ширший. Наприклад, лише в Китаї періодичних видань, що висвітлюють видавничу тематику, — десятки, зокрема: газети «Преса і видавнича справа у Китаї», «Газета з питань інтелектуальної власності у Китаї», «Літературна газета», «Читацька газета», «Книжкова справа у Китаї», «Китайський читач», «Газета періодики та книг», «Газета нових видань», «Книжкова справа в Пекіні», «Букініст», «Шанхайська газета перекладної літератури», «Шанхайська газета нових книжкових надходжень», «Путівник читача» та ін.; журнали «Дослідження друкованої справи та розповсюдження друкованої продукції», «Видавнича справа в Китаї», «Щорічник видавничої справи в Китаї», «Наука і техніка та видавнича справа», «Видавнича справа у вищій школі», «Електронні видання», «Економіка видавничої справи», «Матеріали з видавничої справи», «Електронні та інтернет-видання в Китаї», «Видавнича справа і наука», «Видавець» тощо.

Сегмент видавничої журналістики успішно розвивається і в Росії, яка багато видань успадкувала від СРСР. Найавторитетнішим сучасним російським виданням видавничої тематики залишається тижневик «Книжковий огляд», який виходить від 1966 р. Різні тематичні ніші заповнюють інформаційно-аналітичний журнал «Університетська книга», журнал про інтелектуальну літературу «Пушкін», журнал бібліофіла та шанувальників старої книги «Про книги», журнал рецензій та рекомендацій читачам «Що читати», журнал досліджень книжкового ринку «Книжковий бізнес», спеціалізоване видання для директорів друкарень та салонів оперативного друку «Поліграфіст та видавець», журнал про новини скрап-букінгу «Скрап-інфо» тощо.

Усі періодичні видання мають доступні читачам електронні версії. З'явилися також і власне мережеві видання, присвячені ви-

давничій тематиці, зокрема, таким є російський мережевий журнал «Книжник».

Осібнo потрібно вести мову і про власне видавничу діяльність ЗМІ, тобто поєднання підготовки безпосередньо газети чи журналу та іншої видавничої продукції. Вона на практиці має свою творчу, організаційну й суто виробничу специфіку, на якій повинні знатися майбутні медійники.

Така споріднено-конвергентна діяльність також має свою історію. Варто згадати, що на перших етапах розвитку видавничої справи видавничі спеціальності не мали сучасного розподілу і видавець та редактор (а то й друкар) був в одній особі. Потрібно говорити й про згадані альманахи ХІХ ст., які фактично були конвергентним продуктом — чимось середнім між періодикою і книжкою.

Яскравим взірцем успішної видавничої універсальності може бути відомий російський видавець ХІХ ст., німець за походженням Маврикій Вольф. Він видавав популярні й нині журнали «Навколо світу», «Новий світ» та «Новь». А з метою заохочення нових передплатників задумав і почав видавати унікальну й згодом знамениту «Живописну Росію» — серію великоформатних книжкових видань про старожитності, культуру та звичаї народів Росії. Серія містила і том про Україну-«Малоросію», до творення якого залучили відомих і авторитетних науковців. Розкішні видання (які нині є бібліографічною рідкістю) безплатно розповсюджували серед передплатників журналу «Новь». Усього ж упродовж 70—90-х рр. ХІХ ст. вийшло 20 таких томів.

Досвід Вольфа використав і його учень — відомий видавець Адольф Маркс, який випускав популярний журнал «Нива». Маючи зиск від журналу (наклад сягав 250 тисяч примірників), він з дозволу міністерства внутрішніх справ почав видавати й іншу продукцію — календарі, листівки, репродукції картин, які також поширював серед передплатників безплатно, а частину й продав.

Журналістську й видавничу діяльність поєднував і відомий байкар Іван Крилов. Заснувавши та редагуючи журнали «Глядач» і «Меркурій», для того, щоб видавати їх, він подався у поліграфісти. Разом з партнерами Крилов заснував типографію, де й тиражувалися періодика та книжки поезій. Від журналіста-видавця журналів «Трутень» та «Живописець» до видавця книжок, засновника «Ти-

пографічної компанії», яка у 80-х рр. XIX ст. продукувала третину видавничої продукції Росії, пройшов шлях Микола Новиков. Успішний книжник (за час існування компанії було видано понад тисячу назв книжок, накладом по 5—10 тисяч примірників), він не забув і про періодику, видаючи додатки до «Московських відомостей» та журнал для дітей.

Гарним тоном тогочасних періодичних друків було видавати річні комплекти своєї періодици, супроводжувані додатковими елементами, наприклад, портретами відомих людей, письменників. Так видавали «Бібліографічні записки» (1858—1861), які «доважували» портретами М. Новикова, Д. Фонвізіна та О. Радищева.

Із видавця літературознавчого журналу на видавця книжок переінакшився і головний редактор часопису «Новий французький огляд» Гастон Галлімар. Попрацювавши журналістом, 1919 р. він заснував власне видавництво, нині всесвітньо відоме як видавнича група «Галлімар».

Журналістсько-видавничою справою займалися й українці. Наприклад, Лев Биковський, окрім уже згаданого журналу «Українське книгознавство», видавав книжкову серію «Книгозбірня українського бібліографічного мікроба». Такі видання виготовляли на гектографі або літографським способом і розсилали до бібліотек та фахівцям. І журнал, і книжки видавав Іван Огієнко. Журналістикою і видавничою справою займалися лідери «Союзу українських пролетарських письменників в РРФСР» Кость Буревій, Григорій Коляда та Володимир Годзинський, які в 20-х рр. видавали в Росії літературно-художній журнал «Нео-Ліф» та книжки у видавництві «СіМ». Свої книжкові видання мав і український тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва «Тризуб», що виходив у Парижі впродовж 1925—1940 рр. Зокрема, 1929 р. тризубівці підготували і видали кишеньковий «Французько-український словник», поширюваний як премія передплатникам, 1934 р. — збірник «Без території», куди ввійшли публікації професора О. Шульгіна, які раніше з'явилися на сторінках журналу, займалися пільговим поширенням видань інших українських видавництв.

Згаданий часопис «Українська книга» започаткував серію окремих видань «Книгознавча бібліотека», що виходила під патронатом «Українського видавництва» та за фінансової підтримки видав-

ництва Є.-Ю. Пеленського «Бистриця». У ній друкувалися праці, раніше опубліковані у часописі (зокрема дослідження П. Богацького «Кобзар» Т. Шевченка за сто років (1840—1940)», П. Зленка «Книга в українській народній словесності», С. Сірополка «Швайпольт Фіоль. Перший друкар слов'янських кириличних книг», Д. Чижевського «Українські друки в Галле (XVIII ст.)»).

Із ближчих прикладів варто згадати масову передплатну, популярну в СРСР «Роман-газету», що фактично повторювала досвід французьких газетярів середини XIX ст., які практикували «роман-фейлетони», що виходили книжковим форматом. Не менш популярними були й книжкові видання Бібліотеки журналу «Огонек». Видання книжок було і є також практикою українських періодичних видань. У радянський період свої книжкові проекти пропонували читачам журнали і газети «Дніпро», «Молодь України», «Український футбол», інші періодичні видання. Достатньо ефективна і сучасна видавнича програма всеукраїнської газети «День», яка має свою книжкову нішу у сегменті української інтелектуальної літератури.

Простежується і тенденція надбання видавничими структурами періодичних видань. Такими прикладами можуть слугувати газета «Друг читача» у поєднанні з видавництвом «Зелений пес» чи, наприклад, журнал «Книжковий клуб Плюс», Perezаснований свого часу видавництвом «Персонал».

Окрім творчо-організаційних особливостей книжкової справи в періодичному виданні (та навпаки), потрібно говорити також про особливості організації та співпраці видавничих і періодичних редакцій у структурі сучасних інформаційно-комунікаційних утворень — видавничих об'єднань, холдингів, корпорацій тощо.

Є специфіка та проблематика й у справі пропагування тих же книжкових видань у засобах масової інформації. Вона тісно пов'язана також зі спектром і особливостями інформаційних та аналітичних жанрів публіцистики у сфері видавничої журналістики. Йдеться, зокрема, про вимоги до підготовки рецензій, аналітичних і статистичних матеріалів, бібліографічних покажчиків та оглядів видань спеціальної проблематики видавничої справи.

Малодослідженою залишається і тема «Книговидання як публіцистика». Світовий досвід і українська журналістика засвідчують доволі часте використання друків — книжок і брошур суто інфор-

маційного, часто — пропагандистського, а також публіцистичного жанру. Особливо увиразнюється така «міждисциплінарна» публіцистика під час виборчих перегонів, вона вже також має свою історію.

Полею уваги досліджень видавничої журналістики можуть бути і власне книжки про журналістику та журналістів. Йдеться насамперед про публіцистичні твори. Впродовж останнього часу з'явилася низка видань, присвячених діяльності періодичних видань, окремих журналістів. Книжкову серію «Золоті імена української журналістики» започаткувала Національна спілка журналістів України. У цій меморіальній бібліотеці побачили світ книги «Доля, створена талантом. Спогади про Володимира Боденчука» (2011), «Адвокат журналістики. Спогади про Ігоря Лубченка» (2013), «Мистецтво збагнути день. Спогади про Володимира Здоровеґу» (2013), готуються до друку інші видання, зокрема розповіді про відомих організаторів журналістської освіти Дмитра Прилюка, Анатолія Москаленка та інших публіцистів.

Висновки. Видавнича журналістика присутня в інформаційному полі як вид періодики та видавничої діяльності, вона має свої особливості, публіцистичні жанри та способи організації. Це, власне, корпоративна (родинна) журналістика видавців, виробників та розповсюджувачів видавничої продукції.

Видавнича журналістика потребує унормування і визначення як специфічний вид журналістики і як спеціалізація в ній. На наш погляд, такою дефініцією може бути: «Видавнича журналістика — 1) професійна діяльність з висвітлення проблем видавничої справи у періодиці, на радіо і телебаченні; 2) підготовка періодичних та інших видань/публікацій видавничої тематики».

Видавнича журналістика може бути окремою спеціалізацією у вишах, де готують журналістів та видавців.

На часі вести мову і про громадське професійне об'єднання журналістів, що творять і висвітлюють видавничу тематику. Видавці також гідні мати свою професійну журналістику!

1. *Бондар Ю.* Книги і вибори / Юрій Бондар // Вісник Книжкової палати. — 2012. — № 2. — С. 40—44.
2. *Бондар Ю. В.* Енциклопедія для видавця та журналіста / Ю. В. Бондар, М. Ф. Головатий, М. І. Сенченко. — К., 2010. — 400 с.

3. *Владимиров В. М.* Історія української журналістики (1917—1991) : навч. посіб. / В. М. Владимиров. — К. : МАУП, 2007. — 174 с.
4. *Губарець В. В.* Преса і книга діаспори: З історії видавничої діяльності українського зарубіжжя : навч. посіб. / В. В. Губарець. — К. : Університет «Україна», 2008. — 266 с.
5. *Животко А.* Історія української преси / А. Животко ; [передм. К. Костева]. — Мюнхен, 1989—90. — 334 с.
6. *Ковальчук Г. І.* Співробітники УНІК — жертви політичних репресій / Г. І. Ковальчук // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. — К., 1999. — Вип. 2.
7. *Огієнко І.* Історія українського друкарства / І. Огієнко ; [упорядкув. М. Тимошика]. — К. : Либідь, 1994. — 448 с.
8. *Плеханова І.* Роль часопису «Українська книга» (1937—1943) у розвитку книгознавчої думки кінця 30-х років ХХ століття (до 70-річчя виникнення часопису) / І. Плеханова // Редактор і видавець. — 2007. — № 1. — С. 211—214.
9. *Плеханова І.* Програмні засади діяльності книгознавчого часопису «Українська книга» / І. Плеханова // Редактор і видавець. — 2012. — № 1(2). — С. 70—77.
10. *Скрипник Т.* Висвітлення розвитку вітчизняного друкарства в 1917—1920 рр. (за матеріалами часопису «Друкарь») / Т. Скрипник // Вісник Книжкової палати. — 1998. — С. 30—32.
11. *Тимошик М.* Її величність — книга. Історія видавничої справи Київського університету. 1834—1999 : монографія / М. Тимошик. — К. : Наша культура і наука, 1999. — 308 с.

Катерина Серажим

МІРКУВАННЯ ПРО ВИДАВНИЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ
У ПЕРШИХ ДЕСЯТИРІЧЧЯХ ХХ ст.
(На основі щоденників Сергія Єфремова)

Зроблено спробу проаналізувати поступ української видавничої справи у перших десятиліттях ХХ ст., зокрема виокремивши періоди 1905—1906 та 1909—1923 рр. (на основі щоденників Сергія Єфремова), а також розглянути творчий доробок дослідника у царині видавничої справи.

Ключові слова: *видавнича справа, українська періодика, Сергій Єфремов, цензура.*